

Halász Csilla

„Adósa az egész magyar nemzet”

II. Rákóczi Ferenc hamvainak hazahozatala 1906-ban

II. Rákóczi Ferenc a magyar történelmi emlékezetben az idegen uralmat és elnyomást elutasító nemzeti ellenállás jelképe, aki megalkuvást nem ismer, és a hazáért bármilyen áldozatra képes. A törökországi Rodostóban hunyt el 1835-ben, hosszú száműzetés után, földi maradványai 171 évig idegen földben nyugodtak, hamvait csak 1906-ban sikerült hazaszállítani Magyarországra.

A nagy utazást előkészítő bizottság tagjai valószínűleg maguk sem gondolták, amikor a szervezőmunkát elkezdték, hogy ennyi idő után is olyan hatalmas kultusz övezi a Habsburg-elnyomás elleni kuruc lázadás irányítóját, Magyarország vezérlő fejedelmét, hogy az országot átszelő hazaútja során, a végső nyughelyére tartó koporsója mellett jelképesen és valóságosan is az egész nemzet levetett kalappal áll majd sorfalat.

A Rákóczi-féle szabadságharcot lezáró 1711-es szatmári békekötés idején, április 29-én a fejedelem már nem tartózkodott az országban, február 21-én távozott, s ezt követően már nem is tért haza, holott a király kegyelmet ígért neki és társainak, amennyiben három héten belül leteszik a hűségesküt. De mivel ez nem történt meg, az 1715. évi 49. törvény hazaárulónak nyilvánította Rákóczit és társait, és azt is kimondta, hogy felségsértést követ el mindenki, aki érintkezik velük. Közel kétévi lengyelországi tartózkodás után, 1713 elején Rákóczi Franciaországba utazott, és itt élt 1717-ig. Ekkor III. Ahmed szultán meghívására negyvenfős kísérettel Törökországba érkezett.

Akkor még úgy hitte, ideiglenesen. A nagyhatalmak erőviszonyainak alakulása azonban rövidesen szertefoszlatta a reményt, hogy magyarországi pozícióit a törökök segítségével visszaszerelheti. III. Ahmed szultán 1720-ban a Márvány-tenger partján fekvő kikötővárosban, Rodostóban telepítette le csalódott magyar szövetségeseit, s mindvégig gondoskodott is róluk. Az ekkor hatvanfős magyar kolónia számára egy teljes utcát kiürítenek, tágas házakat kapnak, s legelőt, földeket is. Április 24-én meg is érkeztek, hogy itt évtize-

Mányoki Ádám 1712-ben készült festménye a fejedelemről

A Rákóczi ebédlőházaként ismert rodostói épület, 1905 előtt

Az ebédlőház díszterme Rodostóban, 1905 előtt

dekre berendezkedjenek. II. Rákóczi Ferenc rendszeres pénzjáradékot is kapott Isztambulból udvartartásának ellátására, emellett a szultán tolmácsokat és nyolcvanfős janicsár testőrséget biztosított számára. Itt élt a fejedelem Rodostóban 1735-ben bekövetkezett haláláig.

A Habsburg-kormányzat megpróbálta elérni Rákóczi kiadatását, ezt a szultán megtagadta. Még a száműzetésében is figyeltették, ennek ellenére Rákóczi levelezést folytatott a francia, a spanyol, a lengyel és az orosz udvarral. Ideje java részét írással töltötte, itt születtek az *Elmélkedések*, az *Emlékiratok*, a *Valomások*, az *Értekezés a hatalomról* című munkái.

Amikor Rákóczi Ferenc 1735. április 8-án meghalt, végakarátának megfelelően édesanyja, Zrínyi Ilona mellé temették el Konstantinápoly Galata városrészeinek jezsuita templomában, amely a rend feloszlatása után a lazaristák St. Benoît- (Szent Benedek-) temploma lett. Testének belső részeit a rodostói görög templomban, szívét, aranyszelencében a Párizs melletti Grosbois-ban, a kamalduli kolostor temetőjében hantolták el, ahol franciaországi emigrációjának két utolsó évét töltötte (az azóta elpusztult kolostor területe ma Yerres város része).

Rákóczi kultusza már a szabadságharc idején

Rákóczi emlékiratai, a kötet 1739-ben jelent meg

kialakult, de a hazájától távol, száműzetésben elhunyt fejedelemről sokáig még beszélni sem lehetett, hiszen hatályban volt a törvény, amely hazaárulónak minősítette. De ahogy időben egyre távolabb került a szabadságharc kora, enyhült a szigorú tilalom is, s amikor 1786-ban előke­rült a Rákóczit a száműze­tésbe elkísérő s mellette mindvégig kitartó Mikes Kelemen *Törökországi levelek* című művének kéz­irata, amelyben a bujdosók mindennapjait írta el, arról már 1789-ben hírt adhatott egy bécsi lap, sőt né­hány év múlva, 1794-ben a teljes kötet megjelenhetett, jelentősen növelve a fejedelem kultuszát.

II. Rákóczi Ferenc bronzszobrát 2010-ben avatták fel a franciaországi Yerres városban, ahol két évet töltött emigrációban.

Halála után itt temették el szívét egy aranzselencében

Rákóczi hamvainak esetleges hazahozatala a reformkorban merült fel elő­ször, de az 1848–49-es forradalom és szabadságharc leverése után jó ideig nem található támogatásra egy ilyen kezdeményezés. Ám a hazai szellemi élet képviselői nem feledkeztek meg a nagy fejedelemről. Amikor a Magyar Tudomán­yos Akadémia megbízásából 1862-ben három kiváló tudós, Henszlmann

A képen Berceányi Miklós háza és a magyarok utcája látható Rodostóban

Imre, Ipolyi Arnold és Kubinyi Ferenc Törökországba utazott, hogy felkutas­sák Mátyás Budáról elszállított corvi­náit, a küldöttség Konstantinápolyból egy napra Rodostóba látogatott, azzal a céllal, hátha a nyomára akadnak Rákóczi és a többi bujdosó sírjának. Sikerült is ekkor részleges kutatáso­kat végezniük.

A rodostói látogatás után ismét feléledt a remény, hogy Rákóczi reha­bilitálása ügyében előrelépés törté­net, és a fejedelem földi maradványai hazakerülhetnek a száműzetésből.

A hazaszállítás legfőbb támoga­tója és szorgalmazója Thaly Kálmán volt, a kuruc kor elhivatott, lelkes és nagy tudású kutatója, aki 25 évesen, 1864-ben Rákóczi egyik tábornoká­nak, Bottyán Jánosnak az életéről és koráról tartotta akadémiai székfog­lalóját (mint arról a korabeli lapok

Thaly Kálmán több mint negyven évig küzdött Rákóczi hamvainak hazahozataláért (litográfiaja 1860-ból)

is beszámoltak). Pályafutásának kezdetétől, az 1860-as évek legelejétől szenvedélyesen kutatta a kuruc kort, napi- és hetilapokba, folyóiratokba írt cikkeiben, valamint könyveiben folyamatosan napirenden tartotta a témát. Élete fő céljának tekintette, hogy elérje a magyar történelem utolsó magyar születésű uralkodó fejedelmének itthoni újratemetését, és az első között szorgalmazta nyilvánosan is a hamvak hazahozatalát.

Erre pedig az 1867-es kiegyezés után jó esély kínálkozott, hiszen immár az uralkodó jóváhagyásával gyarapodhatott az ország és a nemzet, a valóságos és a lelki építkezéseket is beleértve. Amikor kiderült, hogy Rákóczi nővérének, Juliannának egyenes ági leszármazottja Rákóczi Ferenc és Zrínyi Ilona hazaszállíttatásán gondolkodik, hogy a földi maradványokat valamelyik várában helyezze el, Thaly Kálmán, bár az elképzelést nemes célnak nevezte, megkísérelte őt

erről lebeszélni. Érveit a Magyar Történelmi Társulat 1873. április 3-i ülésén tartott felolvasásában mondta el: Rákóczi Ferencnek adósa az egész magyar nemzet, örököse a kincstár, az ő hamvait hazaszállíttatni csupán a nemzetnek van joga.

Ugyanebben az évben, 1873-ban Rákóczi szülőföldje, Zemplén vármegye is feliratot intézett a képviselőházhoz: a március 8-i közgyűlés arra kérte a parlamentet, tegyen meg mindig lehetséges lépést Rákóczi hamvainak hazaszállításáért. Az indítványhoz más vármegyék és városok is csatlakoztak. E kezdeményezés után, ugyancsak 1873-ban Szláv József, Magyarország miniszterelnöke a Monarchia konstantinápolyi nagykövetétől próbálta megtudni, hogy megvannak-e még Rákóczi földi maradványai az immár a francia lazaristák által működtetett Szent Benedek-templomban, ám azt a választ kapta, hogy a hamvak holléte, sőt a megléte is bizonytalan.

Sokáig nem történt semmi érdemi, ami előremozdította volna az ügyet, azt azonban francia kapcsolatai révén Thaly megtudta, hogy 1839-ben, a sír akkori felnyitásakor még épségben megvoltak a fejedelem hamvai (bár segítői nem tudták, hogy a templom melyik pontján). Végül 1888-ban maga utazott el Konstantinápolyba, hogy felderítse a tényleges helyzetet. Hosszú előkészület és tárgyalások után sikerült is elérnie, hogy 1889. október 7-én a Szent Benedek-templomban felnyissák a feltehetően Rákóczi Ferenc és Zrínyi Ilona tetemeit rejtő sírokat. Ekkor minden kétséget kizáróan bebizonyosodott, hogy sértetlenül megmaradtak II. Rákóczi Ferenc földi maradványai. Zrínyi Ilonának is megtalálták a koponyáját (az már Rákóczi temetésekor kiderült, hogy egyéb testrészei nincsenek meg). Ekkor derült ki, hogy Rákóczi fiát, Józsefet is e templomban temették el, valamint itt helyezték végső nyugalomra Bercsényi Miklósné Csáky Krisztinát is.

Ám Thaly és a sírfeltáráson szintén jelen lévő Fraknói Vilmos történétíró, katolikus pap (később püspök) kénytelen volt két évig titokban tartani a szenzációs felfedezést, a lazaristák missziójának galatai főnöke csak ezzel a feltétellel egyezett bele a sírok felnyitásába.

Minderről két és fél évvel később, 1892. május 15-én számolt be Thaly Kálmán, a Magyar Történelmi Társulat ülésén. Másnap az újságok is közölték a szenzációs hírt. Ekkor tudták meg Magyarország polgárai azt is, hogy a konstantinápolyi templomban temették el a fejedelmen és édesanyján kívül Rákóczi fiát, Józsefet is, valamint hogy ugyanitt lelhetők fel Bercsényi Miklósné Csáky Krisztina hamvai. Thaly elmondása szerint a fejedelem földi maradványait egy hatalmas cédrusfa koporsóban temették el, amelyből ő két és fél évvel ezelőtt a lazaristák engedélyével több ereklyét is elhozott. A Vasárnapi Ujság 1892. május 22-i számában közölt fényképet a templom belső teréről. Egy másik

A Szent Benedek-templomban ma is látható emléktábla

illusztráción a Rákóczi koporsójából való ereklyék láthatók: fonott csatok, szemfedőfoszlányok, jeruzsálemi olvasó, aranyzsinór gombkapcsoló, aranypaszománt.

A Magyar Történelmi Társulat ülésén Thaly arról is beszámolt, hogy Rákóczi sírját először az oltár előtti fedlap alatt keresték, mivel azon Rákóczi-címer volt, de a sírban Rákóczi fiának, Józsefnek a tetemét találták meg, aki 1738-ban hunyt el. Aztán egy másik

helyen ástak a talajkockák alatt, ahol a templomi emlékezet szerint szintén egy sír van. De onnan Bercsényi Miklósné Csáky Krisztina hamvai kerültek elő. Végül Mikes Kelemen leírására hagyatkoztak, és Zrínyi Ilona falba helyezett emléktáblája alatt ástak: ott kétlábnyi mélységben két koporsót találtak. A nagyobbik koporsóban nem volt nehéz Rákóczi hamvait azonosítani: hiszen a fejedelmet bebalzsamozták, ahhoz a koponyáját az orvosai meglékeltek, hogy az agyvelőt eltávolítsák. Thaly Kálmán szerint a fejedelmet XV. Lajos korabeli fényes francia öltözetben temették el. A sír felbontásáról jegyzőkönyvet vettek fel, és néhány emléktárgy kivételével mindent visszatemettek.

Még jó pár évnek kellett eltelnie, hogy Thaly Kálmánnak teljesüljön az álma, de sikerült: Ferenc József 1904-ben elrendelte a hamvak hazaszállíttatását. „A magyar történelem kiváló alakjai közül egyedül II. Rákóczi Ferenc hamvai nyugosznak idegen földben, s e hamvaknak hazaszállítása a nemzetnek ismételtelen kifejezett közóhajtá képezi. Hála legyen érte az isteni gondviselésnek: azok az ellentétek és félreértések, amelyek súlyosan nehezettek elődeinkre hosszú századokon át, ma már egy végképp letűnt korszak történelmi emlékeit képezik. Ennélfogva utasítom, hogy II. Rákóczi Ferenc hamvai hazaszállításá-

A konstantinápolyi Szent Benedek-templom oltára 1889-ben, előtte Rákóczi József sírja (A kép a Vasárnapi Ujság című hetilapban jelent meg 1892. május 22-én, tévesen írták a kép-aláírásban, hogy az oltár előtt Rákóczi sírja van)

A Rákóczi Ferenc koporsójából való ereklyék (A rajz a Vasárnapi Ujság 1892. május 22-i számában jelent meg)

nak kérdésével foglalkozzon és erre vonatkozó javaslatait elvárom” – olvasható Ferenc József 1904. április 18-án kelt uralkodói leiratában, amelynek címzettje gróf Tisza István miniszterelnök.

A hamvak hazaszállításának leglényegesebb mozzanatairól a Tisza István által 1904. június 22-ére összehívott értekezleten döntöttek. Arról is határoztak, hogy II. Rákóczi Ferenc hamvain kívül hazahozzák fia, Rákóczi József, édesanyja, Zrínyi Ilona, valamint a többi bujdosó földi maradványait is.

Tisza István 1904 őszén Thallóczy Lajos történészt, a közös külügyminisztérium osztályfőnökét bízta meg, hogy utazzon Törökországba, s a kormány nevében folytassa le a hazaszállításához szükséges tárgyalásokat, szerezze meg az engedélyeket. Ennek eredményeként december 21-én a rodostói temetőben fényes egyházi ünnepséggel exhumálták gróf Bercsényi Miklós, gróf Esterházy Antal és Sibrik Miklós földi maradványait, majd koporsóba tették a hamvakat és Konstantinápolyba szállították. Ezt követően Thököly Imre hamvait is megtalálták Izmitben az örmény temetőben, bár nem ott, ahol azt a sírfelirat jelezte. A földi maradványait kiásták, és megállapították a hitelességét. Ezt követően ládába zárták, lepecsételték, és karácsony estéjén a galatai Szent Benedek-templomba szállították, felesége, Zrínyi Ilona és nevelt fia, II. Rákóczi Ferenc koporsója mellé.

Így tehát már csak a hazaszállításukról kellett gondoskodni, ám erre még csaknem két évet várni kellett.

Tisza Istvánt 1905-ben Fejérváry Géza váltotta a miniszterelnöki székben, őt pedig 1906-ban Wekerle Sándor, akinek kormányzása alatt a hamvakat végül

Grimm Rezső: Rákóczi Rodostóban (litográfia, 1910, a Tolnai Világtörténelme című 10 kötetes mű illusztrációja)

hazahozták. Wekerle megbízásából október 15-én egy öttagú bizottság utazott Konstantinápolyba a hamvakért, ennek tagja volt Thaly Kálmán történész, országgyűlési képviselő, Forster Gyula főrendiházi tag, a Műemlékek Országos Bizottságának elnöke, Fraknói Vilmos püspök, Ponori Török Aurél egyetemi tanár, az Antropológiai Intézet igazgatója, valamint a már korábban is Törökországba érkezett Thallóczy Lajos történész, udvari tanácsos.

A II. Rákóczi Ferenc és bujdosótársai hamvainak hazahozatalát elrendelő törvényjavaslat szövege 1906. október 20-án jelent meg a napilapokban. Ez eltörölte a Rákóczit és társait megbélyegző 1715. évi 49. törvénycikk 2. és 3. paragrafusait, és arról is rendelkezett, hogy a bujdosók tetemeit a kassai székesegyházban ünnepélyesen helyezik örök nyugalomra, Thököly Imrét pedig szülővárosában, Késmárkon temetik el. A törvényt az országgyűlés 1906. október 23-án elfogadta, az uralkodó pedig október 24-én szentesítette.

Ugyanezen a napon már el is indult a hajó Konstantinápolyból Magyarországra felé, fedélzetén a következő személyek földi maradványaival: II. Rákóczi Ferenc, Rákóczi József, Zrínyi Ilona, Thököly Imre, Bercsényi Miklós, Bercsényi Miklósné Csáky Krisztina, Esterházy Antal és Sibrik Miklós. Nem lehetett közöttük Mikes Kelemen, mert az ő sírja a rodostói temetőből 1830-ban eltűnt, ekkor ugyanis a sírkertet felásták, az elhunytak földi maradványait pedig az új temetőben közös sírba tették.

Október 25-én, reggel kilenc óra után ért a különleges szállítmány Constantinápolyba, ahol a koporsókat és a sírköveket átrakodták az ott várakozó feldíszített különvonatra. A szerelvény október 27-én, reggel 8 óra 20 perckor érkezett meg az első magyarországi városba, Orsovára, ahol soha nem látott izgalommal készültek a hamvak ünnepélyes fogadtatására és átvételére. Az állomás épületét gyönyörűen felékesít-

Rákóczi hamvainak beszentelése Orsován (Forrás: Vasárnapi Ujság, 1906. november 4.)

tették, tűzpiros posztóval vonták be és egyéb drapériákkal dekorálták, a falakat lombfüzérek, zászlók, címerek díszítették. Az állomás előtt lévő fedett csarnok diadalkapuként szolgált, ezt is zászlókkal ékesítették, a mennyezetét nemzeti színű szövettel vonták be. A pályaudvaron felállított ravatalok és a vasúti sínek közé fekete szőnyeget terítettek le, a ravatalok fölé díszes sátrat emeltek.

Az egész magyar nemzet számára rendkívüli jelentőségű vonatot Wekerle Sándor miniszterelnök és a kormány tagjai várták a vasútállomáson. Velük együtt a zuhogó eső ellenére is nagyon sokan fogadni kívánták a szent hamvakat. Egyszer csak ágyúörgés hallatszott, amely azt volt hivatva jelezni, hogy Rákóczi és a bujdosók hamvai a román határt elhagyva magyar földre érkeztek. Hamarosan berobogott a vonat az állomásra, a különlegesen becses szállítmánnyal. Mindenki meghatódottan vette le a kalapját, a dalárda a Himnuszt énekelte.

A vonat megállt. Thaly Kálmán szólalt fel, hivatalosan is átadta a hamvakat a kormánynak. Díszmagyarba öltözött urak emelték le a koporsókat a halottas vonatról, és méltóságteljes ünnepélyességgel haladva a díszes ravatalokra helyezték azokat. Wekerle Sándor miniszterelnök e szavakkal fogadta a bujdosók földi maradványait: „Megilletődve veszem át nemzeti hőseinknek visszatért hamvait, hogy örök nyugalomuk helyére juttassuk azokat a haza földjében. Ez a föld illeti meg őket, amely föld népének szabadságáért áldozták föl önzetlenül életüket.” Ezt követően Polónyi Géza igazságügy-miniszter olvasta fel a „Jegyzőkönyv II. Rákóczi Ferenc és bujdosó társai hamvainak átadásáról és átvételéről a hazai földön” című dokumentumot.

Ezután következett a gyászszerartás, Rákóczi és katolikus társai hamvait Fraknoi Vilmos címzetes püspök szentelte meg, Thököly Imre koporsójánál pedig Scholtz Gusztáv végezte az evangélikus egyház szertartását. A ravatalokon az első koszorút Wekerle Sándor miniszterelnök helyezte el a kormány nevében.

Déli 12 órakor taracklövés jelezte, hogy a vonat elindulhat Budapest felé. Az orsovai ünnepségen olyan sok ember gyűlt össze, hogy a halottas szerelvénnyel felül három különvonatot kellett indítani Budapestre.

Rákóczi hazaérkezésének díszünnepsége az orsovai vasútállomáson

Ahogy a vonat haladt, a vasút mellett mindenütt ünneplőruhába öltözött emberek álltak sorfalat, még a nemzetiségek lakta vidékeken is a magyar Himnuszt énekeltek felnőttek és gyerekek. A hamvakat szállító szerelvény minden nagyobb településen megállt, hogy a helyiek és az odaérkező küldöttségek a koporsók elé járulhassanak. Gyönyörűen feldíszítették azoknak a településeknek az állomásait, amelyek előtt a különlege-

sen becses vonat elhaladt. A hamvakat harangzúgással vagy taracklövésekkel köszöntötték. Sortűz hangzott föl sok helyen, a városi és vármegyei törvényhatóságok képviselői álltak sorfalat. Az összegyűlt tömeg meghallgatta az ez alkalomra írt emlékbeszédeket.

Amikor beesteledett, a vasúti sínek két oldalán örömtüzek és őrüzek égtek, néhol valóságos máglyák, az állomások, őrházak mindenütt ki voltak világítva, az emberek pedig gyertyákkal és fáklyákkal köszöntötték a hazatérő Rákóczit és a többi bujdosót, így egész éjszaka szinte nappali kivilágításban haladt a vonat. A fejedelmi szerelvény utasai több állomáson is meghatódtak a fogadatástól. Különösen felemelőnek tartották a temesvári köszöntést, ahol az állomásépület pazar díszkivilágítása keltett feltűnést, de megrendítő látvány volt Szatymazon is az a több ezer, ünneplóruhába öltözött ember, akik térdre borulva, lehajtott fejjel üdvözölték a hazatérő fejedelmet.

Ezt az óriási lelkesedést ma is felidézhetjük, ha belelapozunk a korabeli újságokba. „A jóslat beteljesedett! Az ünnep itt van! Magával hozza a mi száműzött fejedelmünk, aki királyi pompával jön haza az idegenből, hogy haló poraiban még egyszer lángra lobbantsa a magyar szivekben a szabadság önrzetét!” – írta címlapján a kecskeméti Függetlenség 1906. október 28-án. „Hol az a királyi trónus, amelyik fölérne az Ő dicsőséges ravatalával?!” „A nemzet összes érzései azt a drága koporsót ölelik át a lelkesedés rajongásával” – fogalmazott a cikk írója, akit éppúgy tejesen magával ragadott a nagy esemény, mint az ország többi polgárát.

Ilyen fogadtatás mellett futottak be a szerelvények 1906. október 28-án, vasárnap reggel a zászlókkal, címerekkel, drapériákkal, a Rákóczi-kor motívumaival ünnepélyesen feldíszített Keleti pályaudvarra. Először az orsovai ünnepség résztvevőit szállító három különvonat érkezett meg, majd 8 óra 12 perckor az öttagú bizottság szerelvénye, amelyet éljenzéssel fogadott a Keleti pályaudvar népe, főként amikor Thaly Kálmán piros díszruhában leszállt a vonatról.

Thaly Kálmán időskori fényképe
(Erdélyi Mór felvétele)

Végre 8 óra 35 perckor megérkezett a hamvakat szállító különvonat is. Az egész pályaudvaron megszűnt a morajlás, áhítatos csendben, fedetlen fővel élte meg mindenki a nagy pillanatot. A vonatról Wekerle Sándor miniszterelnök, a kormány tagjai, Desseffy Aurél, a főrendi ház elnöke és Justh Gyula, a képviselőház elnöke szálltak le először. Amikor kinyílt a halottszállító kocsijátja, felhangzott a *Szózat*. Ezután Bárczy István polgármester lépett az ünneplő közönség elé. „II. Rákóczi Ferenc, dicső fejedelem, dicső bajtársai és dicső nagyasszonyunk, legyetek üdvözölve, szenteljétek meg e város földjét a ti nagy szellemetekkel!” – mondta többek között.

A Keleti pályaudvar környékét kordonokkal zárta le a rendőrség, s azon belülre csak a meghívottakat, a főrendi ház tagjait, a képviselőket, a minisztériu-

mok vezetőit, a vármegyék és a városok küldöttségét, az egyházi méltóságokat, a törvényhatóságok képviselőit, állami és fővárosi hivatalnokokat, az egyetemek küldöttségét, a fővárosi bizottsági tagokat és a koporsóvivőket engedték be. A gyalogos küldöttségek tagjai és a vidékről érkezett vendégek kívül rekedtek.

Amikor Rákóczi koporsóját kihozták a Keleti pályaudvar épületéből, a kint várakozó hatalmas tömeg minden tagja levette a kalapját, a lányok, asszonyok

a kendőjüket lobogtatták. A hét koporsót három díszes halottszállító gyászhintóra helyezték, amelyeket ékesen felszerszámozott lovak húztak, és a díszmenet elindult a Szent István-bazilika felé, illetve Thököly hamvaival a Deák téri evangélikus templom felé. A Baross tér és a Kerepesi út (a mai Rákóczi út) torkolatánál a bujdosók fogadása alkalmából felállított diadalkapun haladtak át, amelyen a „PRO LIBERTATE” felirat volt olvasható, utalva Rákóczi híres jelmondatára, amely így hangzott: Cum Deo Pro Patria et Libertate (Istennel a hazáért és a szabadságért).

A koporsószállító kocsik előtt lovasok haladtak, kezükben a Rákóczi-korból megmaradt régi zászlókkal, melyek némelyike egészen megkopott vagy csak a foszlányai voltak meg, mögöttük apródok és páncélinges testőrök vitték

a fejedelmi jelvényeket. Az első gyászkocsit (dúsan aranyozott piros-kék gyászhintót) hat fehér ló vonta, azon Rákóczi Ferenc, Zrínyi Ilona és Rákóczi József koporsói. A kocsi mögött a Rákóczi-megyei alispánjai tartották a koporsót fedő bíborlepel uszályát. A második halottaskocsi, melybe négy lovat fogtak, Bercsényi Miklós és neje, Csáky Krisztina, valamint Esterházy Antal és Sibrik Miklós koporsóját vitte. A harmadik gyászfogatot hat fekete ló húzta, azon volt Thököly Imre koporsója.

A kocsikat a fejedelem és bujdosótársai hamvainak hazaszállít-

A Baross tér és a Kerepesi út (a mai Rákóczi út) torkolatánál felállított diadalkapu

(Forrás: Vasárnapi Ujság, 1906. november 4.)

A Rákóczi hamvait vivő díszkocsi

(Forrás: Vasárnapi Ujság, 1906. november 4.)

tását megszervező ötfős bizottság tagjai követték gyalogosan, köztük a szent hamvak hazahozójaként emlegetett Thaly Kálmán, majd a kormány tagjai, Wekerle Sándor miniszterelnök vezetésével, mindannyian díszmagyarban. Mögöttük az országgyűlés két házának küldöttsége, a főrendek tagjai, díszruhába öltözött képviselők és az őket követő óriási tömeg.

Gyönyörű és megható volt ez az ünnepélyes menet a gyászhintók mögött méltóságteljesen lépkedő díszmagyarba öltözött főurakkal. A vármegyék küldöttségei mintha egymással is vetélkedni akartak volna, díszesebbnél díszesebb öltözéket választottak a nem mindennapi felvonuláshoz, voltak, akik Rákóczi-korabeli ruhában kísérték a koporsókat, mások hófehér paripáikkal vagy a magukkal hozott Thököly-fegyverekkel keltettek feltűnést. A korabeli tudósítók egybehangzó állítása szerint általános volt a menetben a díszmagyar öltözék (atillák, menték, kacagányok), a kardokon, kucsmákon, csatokon és sarkantyúkon pedig a csillogó ékszer. Nagy feltűnést keltettek a vármegyék lovas bandériumai is. Többséget meglepett, hogy az út mentén a Kerepesi út táblák helyére papíron ragasztották ki e két szót: Rákóczi út, amely ettől a naptól kedve a fejedelem nevét viselte.

A korabeli lapok beszámolóí szerint a koporsó után mintegy ötvenezer ember tódult kegyelettel, de összesen mintegy négyszázszáztes tömeg gyűlt össze, hogy az ünnephez méltó emelkedett hangulatban a szent hamvakat kísérje, vagy mint néző részt vegyen a „felejthetetlen átvonuláson”. A kordonon kívül rekedtek sorfalat

A Rákóczi Ferenc koporsóját szállító hatlovas gyászkosci a Kerepesi úton
(Forrás: Vasárnapi Ujság, 1906. november 4.)

A temetési menet befordul a Deák térnél a Károly körútról a Szent István-bazilika felé
(Forrás: Vasárnapi Ujság, 1906. november 4.)

álltak. A három fekete gyászkocsi előtt már messziről levette a kalapját mindenki, áhítatos csöndben várták, míg a díszmenet elvonul. A Károly körút végén a Thököly hamvait szállító kocsi letért a Deák téri evangélikus templom felé, a többiek földi maradványait a Szent István-bazilikába vitték, ahol a legfőbb budapesti szertartás zajlott. Koszorúk százai borították a templom teraszát, s a bazilikát soha nem látott díszbe öltöztették.

Amikor a menet fél 11 felé megérkezett, felhangzott a zene, megszólaltak a trombiták, harsonák, tárogatók. Odabent a ravatal körül, a koporsók mellett a képviselőház tagjai kivont karddal, magyar ruhában álltak díszőrséget. A főoltár mellett, a szentélyben foglaltak helyet a kormány tagjai, a képviselőház, a főrendiház elnöke és az ötfős bizottság tagjai. Samassa József bíborosnak, egri érseknek jutott az a felemelő feladat, hogy az ünnepi istentiszteletet megtarthatta. A több mint egyórás ünnepélyes ceremónia a *Himnusz* hangjaival zárult, ezt követően a nagyközönség járulhatott a fejedelem koporsójához.

Rákóczi és bujdosótársai ravatala a Szent István-bazilikában
1906. október 28-án (Forrás: Vasárnapi Ujság, 1906. november 4.)

A Szent István-bazilika

Mindeközben Thököly Imre fejedelem koporsóját az evangélikus templomban díszes ravatalra tették. A bazilikában tartott ünnepség után átvonultak ide a kormány tagjai Wekerle Sándor vezetésével, a képviselőház és a főrendiház elnöke, valamint más előkelőségek. Scholtz Gusztáv püspök mondott ünnepi beszédet, a szertartást itt is a *Himnusz* zárta, azt követően pedig a nagyközönség tehette tiszteletét Thököly ravatalánál.

A bazilika kapui este fél 6-kor tárultak ki, hogy visszavigyék a koporsókat a Keleti pályaudvarra, s felrakják őket ugyanarra a halottszállító kocsira, amelyen Orsovából megérkeztek. A vonat este 7 óra 20 perckor (más források szerint 7 óra 50 perckor) indult útnak a végső nyughelyet jelentő Kassára, Felső-Magyarország fővárosába, Thaly Kálmánnal és az ötfős bizottság többi tagjával, a szalonkocsikban államtitkárokkal és egyéb méltóságokkal.

Ez is diadalút volt a hamvak számára, ugyanaz megismétlődött, mint Orsova és Budapest között. Amerre a vonat elhaladt, embertömegek várták a hazatért fejedelmet, ágyúlövések hangzottak, harangok zúgtak, örömtüzek gyúltak.

A vasúti sínek mellett görögtűz, fáklyák, rózsemáglyák világítottak. Hatvanban, ahol először állt meg a vonat, 500 fáklyás állt sorfalat a szerelvény mellett. Miskolcon is taracklövések fogadták a fejedelmet, s miként a többi nagyobb állomáson, itt is felnyitották a koporsókat szállító kocsit, és 15 ezer ember énekelt együtt fedetlen fővel a *Himnuszt*. Az út mentén a városok szinte egymással versengtek, hogy minél méltóbban leróják kegyeletüket, s ahol a vonat megállt, beszentelték a hamvakat és koszorúval borították a koporsókat. Sárospatakon az egykori Rákóczi-birtok székhelyén a házakat zászlóerdő borította, máglyatüzek gyúltak mindenütt a környező hegyeken. A város Kassára utazó küldöttsége földet vitt a Rákóczi-vár kertjéből (amelynek ekkor Windishgrätz Lajos volt a tulajdonosa), azzal a céllal, hogy a fejedelem koporsójába helyezték.

Az immár többszörösen megszentelt hamvakat szállító vonat másnap, október 29-én hajnalban, 5 óra után érkezett meg Abaúj-Torna vármegye székhelyére. Kassa város harangjai 5 óra 16 perckor kondultak meg, és 24 ágyúlövés is jelezte, hogy II. Rákóczi Ferenc hazatért.

Kassán talán még a többi városnál is nagyobb várakozás előzte meg a nagy eseményt, a díszbe öltöztetett város soha nem látott pompával kívánta fogadni szeretett fejedelmét. Az ünnepséget szervező bizottságnak az volt a célja, hogy díszítés dolgában lepipálják a fővárost – számolnak be a kassaiak ambíciójáról a korabeli lapok. A városba folyamatosan özönlő vendégek és a diákság elámult a feldíszített városon, és meggyőződéssel állították, hogy a kassai diadalkapu mögött elbújhat a Kerepesi út díszkapuja. A különvonat az állomáson túl, egy kitarozott és feldíszített raktárhelyiség mellett állt meg, mert az épület mellett, a Klobusiczky utca elején állították fel a dízsátort, amelynek a közepén a katafalk áll. Egy Rákóczi-korabeli tábori sátor mintájára készült a díszes létesítmény, amelyet címerekkel, zászlókkal ékesítettek, s benne szónoki emelvény, amelyről Thaly Kálmán fog beszélni.

Amikor a vonat megállt, a koporsókat a gyászsátorba vitték, és a díszes ravatalokra helyezték. A ravataloknál Rákóczi és a többi bujdosó leszármazottjai álltak, a díszőrséget felváltva Kassa város, Zemplén megye és Abaúj megye képviselői adták.

Reggel nyolc óraker több mint négyszáz pap érkezett a Szent Erzsébet-székesegyházból a sátorhoz, Fischer-Colbrie Ágoston püspök vezetésével. Amikor a gyászsátorban fekete díszmagyarban megjelentek a kormány tagjai, a főrendiház és képviselőház tagjai, megkezdődött a gyászszertartás. Majd Thaly Kálmán lépett a szónoki emelvényhez és mondott megható ünnepi beszédet Rákóczi fejedelemről, akihez hasonlóan önzetlen, tiszta és magasztos felfogású alakot szerinte egyetlen nép történetében sem találunk. S elmesélte a kassaiaknak, hogy Rákóczi és bujdosó társai hamvainak útja hazafelé diadalút volt. „Megható volt azt látni, hogy az országnak még nem magyarul vidékei is, az egyszerű polgárnép, egyszerű pásztorok siettek a vasúthoz, amerre elhaladtunk, hogy üdvözöljék s nemzeti lobogó alatt énekelték a Szózatot és a Himnuszt s örtüzeket gyújtottak mindenütt, ha másból nem tellett, szalmából a fejedelem tiszteletére, világossá téve még az éjszakát is az ország legszélső határától, Orsovától Kassáig.” Majd a hazaérkezett fejedelem koporsója felé fordult: „Álmodhatod most már nagy álmaidat az édes hazai földben.”

A Szózat eléneklése után a koporsókat alispánok, polgármesterek, főjegyzők emelték le a katasztrókról, díszkocsikra rakták őket, és megindult a menet a Klobusiczky és a Fő utcán át, diadalkapuk között, a dóm felé. A díszmenet ugyanolyan fényes volt, mint a budapesti: lovas rendőrök felvezetése után bandériumok, a vármegyék képviselői, Kassa és a környék iskoláinak küldöttsége, egyesületek képviselői, apródok Rákóczi

Lovas bandériumok Kassán, Rákóczi és bujdosótársai temetésén (Forrás: Vasárnapi Ujság, 1906. november 11.)

fejedelem címereivel, jelvényeivel, a megyék egyesített bandériumainak élén Vay Ádám gróf lovagolt az ország zászlajával, amelynek kopjájára gyászfátyolt helyeztek, majd a papság vonult, őket követte a két halottaskocsi, itt is hat fehér ló vonta Rákóczi Ferenc, fia, Rákóczi József és Zrínyi Ilona koporsóját, és négy fekete ló húzta a többi bujdosó hamvait. A két halottaskocsi között a családok leszármazottjai vonultak, a második kocsi után pedig Thaly Kálmán és az ötfős bizottság többi tagja, utánuk Wekerle Sándor miniszterelnök a főrendiház és a képviselőház elnökével, majd a kormány tagjai, a megyék, városok

Rákóczi szarkofágja
(Forrás: Vasárnapi Ujság, 1906. november 11.)

A Szent Erzsébet-székesegyház Kassán, amelynek altemplomában 1906-tól nyugodnak Rákóczi Ferenc földi maradványai

küldöttsége és a többi vendég. Az utcákon a szépen feldíszített házak között hömpölygött a tömeg, a menet két oldalán sorfalat álltak az emberek, hogy egy pillantást tudjanak vetni Rákóczi koporsójára. Sokan az erkélyekről, háztetőkről, mások a fák tetejéről követték az ünnepi gyászmenet útját.

A Rákóczi-korabeli zászlókkal feldíszített domban a templom közepén állt a ravatal, annak legmagasabb pontjára Rákóczi koporsóját helyezték, egy fokkal lejjebb, kereszt alakban a többiekét. A székesegyházban fél 11-kor Ágoston kassai püspök tartott gyászistentiszteletet, ezt követően a küldöttségek rohadták le kegyeletüket. Délután 5 órakor kezdődött a sírba tétel, s erre a ceremóniára már csak azok jutottak be, akiknek jegyük volt. A hamvak beszentelése után főispánok és alispánok vitték le a székesegyház altemplomába a koporsókat, ahol a gótikus stílusú föld alatti kamrában szarkofágokba helyezték őket.

Thököly Imre hamvait pedig végakarátának megfelelően október 30-án Késmárkra szállították, és az ottani evangélikus templomban temették el. Ott is megisméltődött csaknem ugyanaz a fényes ünnepség, amit már Kassán láthattunk.

Természetesen az ország összes fontos újságja címlapon, hatalmas terjedelemben számolt be a nagy eseményről, amely hónapokon át lázban tartotta az országot. „A szent hamvak átvonulásánál fölragyogó nemzeti pompa meghaladta a legmerészebb képzeletet is” – írta az Ujság október 29-én. „A mai naptól kezdve érté-

A késmárki ünnepség a Vár udvarán
(Forrás: Vasárnapi Ujság, 1906. november 11.)

kesebb lett a magyar föld, mert rajta nyugszik a bujdosó hősök koporsója” – fogalmazott a Pesti Hírlap tudósítója. Talán mindenki másnál pontosabban foglalta össze a történeteket a Vasárnapi Ujság 1906. november 4-én: „Nem temetés volt ez, hanem a leggyönyörűbb fölmagasztalás. Nem sírba tétel, hanem oltárra helyezés. Nem az elmúlásnak áldoztunk, hanem az örökkévalóságnak. Halottakat hoztunk ugyan haza, de egy csomó örökélettel lettünk gazdagabbak.”

II. RÁKÓCZI FERENC – MÁNYOKI ÁDÁM NYOMÁN